

FERHAT İLE ŞİRİN HİKÂYESİNİN EPİZOT YAPISI VE MOTİF İNCELEMESİ

THE EPISODE STRUCTURE AND THE MOTIF EXAMINATION OF THE
STORY OF FERHAT AND SIRIN

Büşra GÜNTÜRK
ORCID: 0000-0002-4245-0160

DOI:10.5281/zenodo.8097721

OZET

Halk hikâyesi, tarihî şahsiyetlerin veya âşıkların başlarından geçen birtakım olayların (özellikle aşkların) anlatıldığı hikâyelerin genel adıdır. Bunlardan biri, Ferhat ile Şirin arasında geçen ve mesneviden halk hikâyesine kadar geniş bir alanda örneklerine rastlanan anlatıdır. Bu çalışmada *Ferhat ile Şirin* hikâyesinin Ergun Sav tarafından yayımlanan varyantı esas alınmıştır. Çalışmada önce halk hikâyesi türüne ve halk hikâyelerinin genel özelliklerine değinilmiş, ardından Ergun Sav'ın kitabındaki *Ferhat ile Şirin* hikâyesi özetlenmiş, daha sonra da bu hikâyenin epizot yapısı ve belli başlı motifleri incelenmiştir. Bunun sonucunda hikâyenin epizot yapısının klasik halk hikâyeleriyle paralel olduğu görülmüştür. Ayrıca motif bakımından hayli zengin olan anlatıda 8 önemli motifin öne çıktığı da tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ferhat ile Şirin Hikâyesi, Epizot Yapısı, Motif, İnceleme.

ABSTRACT

Folk tale is the general name of the stories in which some events (especially loves) are told about historical figures or minstrels. One of them is the narrative between Ferhat and Sirin, whose examples can be found in a wide area from masnavi to folk tales. This study is based on the version of the story Ferhat and Sirin published by Ergun Sav. In the study, firstly, the type of folk tale and the general characteristics of folk tales were mentioned. Then, the story of Ferhat and Sirin in Ergun Sav's book was summarized. Then, the episode structure and main motifs of this story were examined. As a result, it has been seen that the episode structure of the story is parallel to the classical folk tales. In addition, it has been determined that 8 important motifs stand out in the narrative, which is very rich in motifs.

Keywords: The Story of Ferhat and Sirin, Episode Structure, Motif, Analysis.

1. Halk Hikâyesi Kavramı ve Halk Hikâyelerinin Genel Özellikleri

Halk hikâyesi; kapalı bir mekândaki topluluk önünde, bir anlatıcı tarafından, toplumda iz bırakmış bir olayı ya da sözlü kültürde var olan bir anlatıyı içeren, nazım-nesir karışık anlatılan, genellikle aşk veya kahramanlık temalarının işlendiği halk edebiyatı ürünüdür. Turan Karataş *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*nde halk hikâyesini şöyle tanımlamaktadır: “Köy odalarında, kahvehanelerde bir anlatıcı tarafından anlatılan; birtakım tarihî şahsiyetlerin, âşıkların, halk arasında meşhur olmuş kahramanların maceralarını, aşk öykülerini dile getiren anonim hikâyelerdir.” (Karataş, 2018: 137). Pars Tuğlacı ise *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*’ün 3. cildinde halk hikâyesine dair şu bilgileri vermektedir: “Halk topluluğu önünde, hikâyeci, âşıklar tarafından söylenen, nesir ve nazım karışık hikâyeye çeşidi. Yazarları belli olmayan bu hikâyelerin çoğunun konusu sevgidir. Halk hikâyelerinde mensur kısımlar, taklitler ve jestlerle, manzum kısımlar ise saz çalarak söylenir. Bu hikâyelerde olağanüstü olaylara çok yer verilmiştir. Halk hikâyesi, destan çağları geçtikten sonra eski destanların yerini tutmuştur. Bugün ise modern romanla tiyatro ve sinema, halk hikâyesinin yerini almıştır.” (Tuğlacı, 1985: 985).

Halk hikâyeleri, nazım-nesir karışık anlatılardır. Tasvirler ve duygusal olarak yoğunluğun düşük olduğu kısımlar nesir şeklinde anlatılırken duygu yoğunluğunun arttığı kısımlar ve diyaloglar nazımla verilir. Sözlü olarak anlatılan halk hikâyelerinde dilin açık ve anlaşılır olmasına karşılık, yazıya aktarılmış olanlarında dil daha ağırdır. Ayrıca sözlü olarak anlatılanlarda coğrafyanın ağız özellikleri ön plandadır. Yazılı olanlar da ise dönemin dil özellikleri ağır basmaktadır. Güzel ve çirkin tasvirlerinin dili, Arapça ve Farsça tamlamalarla süslü bir dil olup hayli ağırdır. Yazma ve basma kaynaklarda yer alan halk hikâyeleri, kaynak kişilerin anlattığından daha uzundur. Ancak sade bir dille anlatılanları da görülür. Anlatıların giriş kısmına hikâyenin aslında olmayan kalıplaşmış sözler eklenebildiği gibi diğer halk edebiyatı ürünlerinden de eklemeler yapılabilir. Hikâyedeki kahramanların hareketleri, bir yere gidişleri, bir olaydan başka bir olaya geçişleri ve uzun zamanı kısaca ifade etme gibi olaylar kalıplaşmış sözlerle verilmektedir (Sakaoğlu, 2018: 4-8).

Arap, Fars, Hint ve masal kaynaklı hikâyelerin dışında kalan halk hikâyeleri, millî olup sadece Türkiye ve Türkiye dışındaki Türkler arasında anlatılmaktadır: *Tahir ile Zühre*, *Kerem ile Aslı*, *Ercişli Emrah ile Selvihan*, *Âşık Garip* vb. hikâyelerde olduğu gibi. Halk hikâyelerinin kendilerine özel anlatıcıları vardır. Bu anlatıcılar “hekâtcı, meddah, âşık” gibi adlar alırlar. Hikâyenin bazı bölümlerinde dinleyiciler (okuyucular) için yapılan dualar vardır. Ferdî yapılan duaların yanı sıra geneli içeren dualar da bulunmaktadır. Metinlerde, kahramanlarının dua ve beddualarının gerçekleştiği görülmektedir. Bunlar hikâyenin başında, ortasında veya sonunda karşımıza çıkmaktadır. Halk

hikâyeleri konularını genellikle tarihten almakla birlikte aşk ve kahramanlık temalarını da işlerler. İçinde olağanüstü öge ve olaylar da bulundurabilen bu anlatıların büyük bir kısmı yaşamış veya yaşadığı rivayet edilen âşıkları konu almaktadır. Halk hikâyelerinin kahramanları değişik şekillerde birbirlerine âşık olurlar. Bunlar dört ana başlık altında toplanabilir: Bade içme yoluyla âşık olma, aynı evin içinde büyüyen kahramanların kardeş olmadıklarını öğrenince birbirlerine âşık olması, ilk görüşte âşık olma ve resim görerek âşık olma (Sakaoğlu, 2018: 8-10).

Halk hikâyelerinin şahıs kadrosu geniş değildir. Asıl kahramanların dışında kahramanların yakın çevresi, idareciler, yardımcı tipler, arabozucu karakterler ve hayvan tipleri vardır. Asıl kahramanlar genellikle ailenin tek çocuğu olup olağanüstü bir şekilde dünyaya gelirler. Olağanüstü güzel veya yakışıklıdır. Bu kahramanlardan bazıları hayvanlarla konuşmak gibi olağanüstü özelliklere de sahiptir. Kahramanların en büyük yardımcısı, Hızır'dan sonra binitleri olan attır. Halk hikâyelerinde Hızır daha çok darda kalındığı anda kahramanlara yardım eder. At ise bütün halk hikâyelerinde erkek kahramanla kardeş gibidir. Atın dünyaya gelişi ile kahramanın doğumu arasında paralellikler vardır. Halk hikâyelerinde mekân, üzerinde yaşanan dünyadır ama bazen dünyada bulunmayan yerler de mekân olarak kullanılabilir. Hikâyeler genellikle mutlu sonla biter. Bununla beraber sonu çok kötü bitenler de vardır (Sakaoğlu, 2018: 9-12).

2. Ferhat ile Şirin Üzerine Anlatılan Hikâyelerin Genel Özellikleri

Ferhat ile Şirin hikâyesi aslında *Hüsrev ü Şirin* mesnevisinin içinde yer alan bir parçadır. Hikâyenin temelini oluşturan yarı tarihî, yarı dinî özellikteki olaylar ilk olarak 10. yüzyılda Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinde işlenmiştir. 12. yüzyılda İranlı şair Senâî hikâye konusunu edebî şekilde ele alarak müstakil bir eser meydana getirmiştir. Hikâye Azerbaycan edebiyatının ünlü şairi Genceli Nizamî tarafından kaleme alınarak âdeta ölümsüzleştirilmiştir. Nevaî de Nizamî'den etkilenmiş ve aynı hikâyeyi Çağatay Türkçesiyle yazmıştır. Türk edebiyatında ilk *Hüsrev ü Şirin* mesnevisi, Altınordu sahasında yetişmiş Kutb tarafından yazılmıştır. Eser Nizamî'den tercüme edilmiştir (Yeşilyurt, 2018: 155).

Ferhat ile Şirin hikâyesinin yazma, taşbasma ve matbu birçok metni bulunmaktadır. Bu metinlerden ilkinin 1886 yılında Radloff ve Kunos yayımlamıştır. Daha sonra Selami Münir, Muharrem Zeki Korgunal ve Süleyman Tefik Zorluoğlu gibi araştırmacıların neşirleri gelmektedir (Yılar, 1998: 2). *Ferhat ile Şirin* hikâyesinin metin neşirleri üzerinde birçok yerli ve yabancı araştırmacı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Otto Spies, Pertev Naili Boratav, Mustafa Nihat Özön, Reşat Oğuz, Şükrü Elçin, Malik Aksel, Gönül Alpay ve Ali Berat Alptekin çalışma yapan bazı araştırmacılardandır (Yılar, 1998:

3-5).

Otto Spies, 1929 yılında yazdığı *Türkische Volksbücher* adlı eserinde halk hikâyeleri üzerine bilgi verirken *Ferhat ile Şirin* hikâyesinden de bahsetmiştir (Yılar, 1998: 3). Pertev Naili Boratav *Köroğlu Destanı* kitabının girişinde destan ve halk hikâyelerini birbirinden ayırmıştır. Aynı zamanda halk hikâyelerini de kendi içinde sınıflandıran Boratav, *Ferhat ile Şirin*'i Arap-Acem klasik edebiyatı içine dâhil etmiştir (Boratav, 1984: 18). M. Nihat Özön, 1936 yılında yazdığı *Türkçede Roman* kitabındaki tasnifinde *Ferhat ile Şirin* hikâyesini klasik edebiyatımızın manzum hikâyeleri arasında değerlendirmiştir (Yılar, 1998: 3). Reşat Oğuz, *Karagöz'de Halk Türküleri ve Halk Hikâyeleri* isimli çalışmasında *Ferhat ile Şirin* hikâyesinin karagöz perdesine aksedilişini incelemiş ve hikâyenin karagöz metninde yer alan hâli ile asıl hâlini karşılaştırmıştır (Yılar, 1998: 3). Şükrü Elçin, 1949 yılında yayınladığı *Kerem ile Aslı Hikâyesi* eserinde motifleri incelerken *Ferhat ile Şirin*'e de değinmiştir (Elçin, 1949: 13-26). Malik Aksel 1960 yılında yazdığı *Anadolu Halk Resimleri* kitabında *Ferhat ile Şirin* hikâyesini hem anlatmış hem de resimlerle desteklemiştir. 1968 yılında yayımlanan *Ferhat ile Şirin* adlı makalesinde ise hikâyenin olay örgüsünün yanında çeşitli varyantlarından da bahsetmiştir (Yılar, 1998: 4). Gönül Alpay 1975 yılında hazırladığı *Ali Şir Nevai-Ferhad ü Şirin* adlı doktora tezinde hikâyenin özellikle tarihi hakkında önemli bilgiler vermektedir (Yılar, 1998: 4). Ali Berat Alptekin ise 1997 yılında yayınladığı *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı* adlı çalışmasında 70 halk hikâyesinin özetini vererek Thompson metoduna göre motiflerini incelemiştir. Bu hikâyelerden biri de Behçet Mahir'in derlediği *Ferhat ile Şirin* hikâyesidir (Yılar, 1998: 5).

Ömer Yılar, 1998 yılında *Ferhad ile Şirin Hikâyesi Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma* isimli Yüksek lisans tezinde bizim çalışmamızda olduğu gibi hikâyeyi hem epizotları hem de motifleri yönünden incelemiştir. Hikâyenin tarihine, edebiyata aksedilişine, epizot ve motiflerine, şahıs kadrosu, zaman ve mekân gibi unsurlarına ve etkilerine değinilen eserde, varyantlar arasında karşılaştırma da yapılmıştır.

Bizim çalışmamızda, Ergun Sav'ın *Halk Hikâyeleri* (1974) kitabında yer alan *Ferhat ile Şirin* hikâyesi esas alınmıştır.

3. Ferhat ile Şirin Hikâyesinin Olay Örgüsü

Vaktiyle Horasan kentini Mühmine Banu adlı bir melike yönetmektedir. Bu melikenin Şirin isminde güzeller güzeli bir kardeşi vardır. Mühmine Banu, Şirin için Demirdağ'ın yamacında bir saray yaptırmaya karar verir. Malzemeler toplanır, ustalar gelir. Aylar sonra saray yapılır. Hem Şirin hem Mühmine Banu sarayın işlemelerini görünce çok beğenirler ve bunu yapan ustayı görmek isterler.

Kısa bir süre sonra Behzat Usta ve oğlu Ferhat görüşmeye gelir. Bu görüşme esnasında Ferhat ve Şirin birbirine ilk görüşte âşık olurlar ve gizli gizli görüşmeye başlarlar.

Mühmine Banu, Şirin için yaptırdığı saraya bir de gül bahçesi yaptırmak ister fakat sarayda su olmadığı için gül yetişmemektedir. Saraya su gelmesinin tek yolu ise Demirdağ'ın delinmesidir. Herkese haber verilir. Bu güç işi kim başarırsa istediği yerine getirilecektir. Haberi duyan Ferhat, elinde külünkle Mühmine Banu'nun yanına gelerek Demirdağ'dan su indirebileceğini söyler. Mühmine Banu, Ferhat'a pek güvenmemekle beraber yine de izin verir. Ferhat işe koyulur. Demirdağ'dan bazen kazma sesi bazense saz sesi gelmekte; herkes Demirdağ'dan yükselen bu sesleri dinlemektedir. Sonunda kazma sesi de saz sesi de kesilir; onların yerini su sesi alır.

Demirdağ'ın delinip saraya su getirildiğini haber alan Mühmine Banu, Ferhat'ı yanına çağırarak emeğinin karşılığında ne istediğini sorar. Ferhat da Şirin'e âşık olduğunu ve Şirin'le evlenmek istediğini söyler. Bunun üzerine Mühmine Banu deliye dönerek güzeller güzeli kardeşini bir nakkaş parçasına layık görmediğini söyler ve Ferhat'ı zindana attırır. Şirin de Ferhat'ın ardından ağlayarak ablasına yalvarır; Ferhat'ı sevdiğini, onsuz yaşayamayacağını söyler. Mühmine Banu, Şirin'e onu anladığını çünkü kendisinin de Ferhat'a âşık olduğunu söyler.

Ferhat zindanda, Şirin ise saraydaki odasında hasretlik çekmektedir. Zindancılar Ferhat'ın ağıtlarına dayanamayıp bir gün onu zindandan kaçırlar. Ferhat kendini dağlara vurur. Tek başına çölleri aşar. Gide gide Hürmüz Şah'ın ülkesine varır. Hürmüz Şah'ın huzuruna çıkan Ferhat, başından geçenleri ona anlatır. Hürmüz Şah, Ferhat'a kendi ülkesinde de su olmadığını, eğer kendi ülkesine de su getirirse Ferhat'ın Şirin'e kavuşmasına yardım edeceğini söyler.

Gel zaman git zaman Ferhat bir dağı daha delerek Hürmüz Şah'ın ülkesine su getirir. Hürmüz Şah da sözünde durarak Mühmine Banu'ya bir mektup yazar. Mektubunda Şirin'i Ferhat'a istediğini, eğer vermezse zorla alacağını söyler. Mektubu okuyan Mühmine Banu çok sinirlenir ve Hürmüz Şah'a savaş açar. Savaş sırasında Mühmine Banu ölür. Hürmüz Şah, Horasan'a girince Ferhat ile Şirin'i evlendirir ve onlara bir ömür boyu kol kanat gerer. İki sevgili mutlu mesut yaşarlar (Sav, 1974: 75-84).

4. Ferhat ile Şirin Hikâyesinin Epizot Yapısı

4.1. Hazırlık Epizotu

4.1.1. Zaman: *Ferhat ile Şirin* hikâyesindeki zamanı ikiye ayırarak inceleyebiliriz: Birinci zaman olayın geçtiği zaman, ikinci zaman ise olayın anlatıldığı zamandır. Hikâyede olayların geçtiği zaman hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Hikâye "Vaktiyle..." ifadesiyle başlamaktadır. Hikâye içinde

“o devirde, aylar geçti, ertesi gün, bir gün” gibi kavramlar ile zaman akışı sağlanmıştır. Hikâyenin anlatılma zamanı ise hikâyedeki olayların gerçekleşmesinden çok sonraları olmuştur.

4.1.2. Mekân: Hikâyede kullanılan mekânlar, dar mekân ve geniş mekân olarak ikiye ayrılabilir. Hikâyede geniş mekân olarak Demirdağ, Horasan ve Hürmüz Şah’ın ülkesi kullanılmıştır. Dar mekân olarak ise Mühmine Banu’nun sarayı, Şirin için yapılan saray ve zindan yer almaktadır.

4.1.3. Aile Tanıtımı: Hikâyenin giriş kısmında Mühmine Banu ve Şirin tanıtılmıştır. Daha sonra Ferhat ve babasının tanıtıldığı satırlar gelmektedir. Fakat Ferhat’ın babasına dair net bir bilgi verilmemiştir.

4.2. Âşık Olma Epizodu

Ferhat ile Şirin hikâyesinde kahramanlar birbirlerine ilk görüşte âşık olmuşlardır. Birbirlerini ilk gördükleri yer Mühmine Banu’nun sarayıdır.

4.3. Engeller Epizodu

Ferhat ile Şirin hikâyesinde kahramanların kavuşmasındaki ilk engel, Mühmine Banu’nun Demirdağ’ın delinmesini istemesidir. İkinci engel, Ferhat’ın Mühmine Banu tarafından zindana atılmasıdır. Üçüncü engel ise Hürmüz Şah ile Mühmine Banu arasında yapılan savaştır. Hepsinin sonunda Ferhat istediğini elde etmiş ve Şirin’e kavuşmuştur.

4.4. Sonuç (Ölüm ya da Düğün) Epizodu

Ferhat ile Şirin hikâyesinin sonunda, Hürmüz Şah ile Mühmine Banu arasında yapılan savaşı Hürmüz Şah kazanmış, Mühmine Banu savaşta ölmüştür. Ferhat ile Şirin ise evlenip mesut olmuşlardır.

5. Ferhat ile Şirin Hikâyesinde Bulunan Belli Başlı Motifler

Motif, bir eserde bulunan ve onu meydana getiren en küçük yapı birimidir. Sadece edebiyatta değil resim ve müzik gibi diğer sanat alanlarında da kullanılmaktadır. Masal araştırmacılarından Max Lüthi, motifin, hikâye etmenin en küçük unsuru olduğunu ve bu unsurun geleneksel olarak hikâye etme şeklinde muhafaza edilen bir gücünün mevcut olduğunu belirtir (Yılar, 1998: 24). Vesselovskiye göre motif, hikâyenin bölünemeyen en küçük parçasıdır (Yılar, 1998: 24). Turan

Karataş ise *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*nde motifin tanımını şöyle yapmaktadır: "Anlatmaya dayalı metinlerde sık sık tekrarlanan, ait olduğu metinden çıkartıldığında metnin anlamında ciddi bir daralma yaratan, tek başına da bir anlam ifade eden en küçük öge. Motif, aynı eser içinde yer alan diğer ögelerden 'biçim' ya da 'anlam' gibi özelliklerden biriyle başkalık arz eder. Edebî eserdeki bir ses, bir söz ya da bağımsız bir ibare bazen bir motif olmaya yeter. Motiflerin bir düzen içinde bileşkesinden edebî eser oluşur. Bazı motifler, eser için vazgeçilmez unsurlardır ki bunlara *temel motifler* denir." (Karataş, 2018: 233).

İncelemeye tabi tuttuğumuz *Ferhat ile Şirin* hikâyesinde yer alan belli başlı motifler şunlardır:

5.1. İlk Görüşte Âşık Olma Motifi

Daha önce de ifade edildiği gibi halk hikâyesi kahramanları birbirlerine dört şekilde âşık olurlar: Bâde içerek, resmini görerek, aynı evde büyüüp kardeş olmadıklarını öğrendiklerinde ve ilk görüşte (Sakaoğlu, 2018: 9-10).

Hikâyede Ferhat ve Şirin, birbirilerine ilk görüşte âşık olmuşlardır. İlk defa Mühmine Banu'nun sarayında karşılaşmış ve büyük bir aşka tutulmuşlardır.

5.2. Aşk Hastalığına Yakalanma Motifi

Hikâye ve masallarda sıkça rastlanılan bu motif, genellikle yemeden içmeden kesilme, uyku uyuyamama, ateşli hastalıklara tutulma, verem olma, ölümcül bir hastalığa yakalanma, insanlarla konuşmama, delirme vs. şekillerinde tezahür etmektedir (Yılar, 1998: 29).

Ferhat ile Şirin hikâyesinde birkaç yerde âşıklar bu hastalığa yakalanmışlardır. İlk olarak Mühmine Banu, Ferhat ile Şirin'in evlenmesine izin vermeyip Ferhat'ı zindana attırıldığında iki âşık da yemeden içmeden kesilip uyku uyuyamamışlardır. Daha sonra Ferhat zindandan kaçıp kendini dağlara vurduğunda da iki âşık birbirlerine çektikleri hasretten dolayı aşk hastalığına yakalanmışlardır.

5.3. Olağanüstü Güzellikte Kadın ve Erkek Motifi

Genellikle halk hikâyelerinde âşık olunan kadın veya erkek olağanüstü bir güzelliğe sahiptir (Yılar, 1998: 39).

İncelenen hikâyede Şirin olağanüstü bir güzelliğe, Ferhat ise olağanüstü bir yakışıklılığa sahip olarak tasvir edilmiştir.

5.4. Padişah Motifi

Halk hikâyelerinde genellikle padişah olarak erkekler görülür fakat bazı hikâyelerde kadın padişahlar da vardır (Atlı, 2018: 14). *Ferhat ile Şirin*, bu hikâyelerden biridir. Mühmine Banu, Horasan'ın yöneticisidir. Mert ve akıllı bir kadın olarak tasvir edilmiştir.

Hikâyelerde kahramanların muratlarına ermelerinde onlara yardımcı olan padişahlar da bulunabilmektedir. *Ferhat ile Şirin* hikâyesinde bu görevi Hürmüz Şah üstlenmiştir. Hürmüz Şah, Ferhat ile Şirin'in birbirlerine kavuşabilmeleri için önce Mühmine Banu'ya mektup yazmış, sonra da onunla savaşarak onu yenmiştir.

5.5. Toplumsal Çatışma Motifi

Genellikle hikâyelerin kahramanları -biri veya ikisi birlikte- yüksek tabakaya mensuplardır. Çoğu kez halk hikâyeleri, bu zümre ile halk tabakasından olan kahramanların mücadelesini konu edinerek bu iki sosyal tabaka arasındaki tezattan istifade eder (Yılar, 1998: 30).

Ferhat ile Şirin hikâyesinde Ferhat, bir nakkaşın oğludur. Şirin ise bir sultandır. Hikâye, halktan biri olan Ferhat'ın yüksek zümreden olan Şirin ile evlenebilmek için gösterdiği kahramanlıklar üzerine kuruludur. İkili arasındaki tezatlığı sık sık vurgulayan karakter ise Mühmine Banu'dur.

5.6. Dağ Delme Motifi

Genellikle halk hikâyelerinin kahramanları aşkları için yaptıkları büyük ve olağanüstü fedakârlıklarla zihinlerde yer etmişlerdir. Kimileri sevgilisini görmek için bütün dişlerini sağlam olduğu hâlde çektirmiş, kimileri ordularla savaşmış, kimileri devlerle savaşmış, kimileri ulaşılmamış dağlardan, ormanlardan bir şeyler getirmiştir (Yılar, 1998: 37).

Ferhat hikâye içinde Şirin'e kavuşabilmek için iki kere dağ delmiştir. İlk olarak Mühmine Banu'nun isteği üzerine Demirdağ'ı delmiş ve Şirin için yapılan saraya su getirmiştir. İkinci dağı ise Hürmüz Şah'ın isteği üzerine delmiş ve Hürmüz Şah'ın ülkesine su getirmiştir.

5.7. Zincire Vurma veya Zindana Hapsetme Motifi

Destanlar başta olmak üzere pek çok anlatıda zincire vurma veya zindana hapsetme motifi karşımıza çıkmaktadır. Anlatılarda "hapishaneler/zindanlar; bedenün üretim gücünden yararlanma veya bireyi dönüştürme yeri oluşu açısından değil, sadece bedenlerin dış dünya ile ilişkisini kesme, tehlikesinden emin olma gibi işlevler açısından önemlidir." (Köktürk, 2006: 387).

Ferhat ile Şirin hikâyesinde Mühmine Banu, Şirin'i Ferhat ile evlendirmek istemez ve çözümü

Ferhat'ı zindana attırmakta bulur.

5.8. Mağara Motifi

Mağara kahramanların kişisel dönüşüm yaşadıkları, olgunlaştıkları bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Mağara bir sığınma yeri, aşama kaydedilen bir mekândır (Bars, 2017: 79).

İncelenen hikâyede Ferhat, zindandan kaçtıktan sonra bir süre mağarada yaşamış ve orada saklanmıştır.

6. Sonuç

Aslında *Hüsrev ü Şirin* mesnevisinin içinde yer alan bir parçayken sonraları tüm Türk dünyasında pek çok varyantı ortaya çıkan bir anlatıya dönüşen *Ferhat ile Şirin* hikâyesi, nakkaş Ferhat ile sultan Şirin'in aşkını konu edinmektedir. Çalışmamızda incelenen *Ferhat ile Şirin* hikâyesi, Ergun Sav'ın *Halk Hikâyeleri* kitabından alınmıştır. Hikâye, Horasan kentinde ve bu kentin çevresinde geçmektedir. Ferhat ile Şirin'in birbirlerine âşık olmalarının ve kavuşmak için verdikleri büyük mücadelenin anlatıldığı hikâyede dört ana epizot vardır. Hazırlık epizotunda; zaman, mekân ve aile tanıtımı alt epizotları incelenmiştir. Âşık olma epizotunda, Ferhat ile Şirin'in âşık olma şekilleri açıklanmıştır. Engeller epizotunda, Ferhat ile Şirin'in kavuşmak için karşılaştığı engeller sıralanmıştır. Sonuç epizotunda ise Ferhat ile Şirin'in akıbetleri hakkında bilgi verilmiştir. Hikâyenin epizot yapısının, klasik halk hikâyelerindeki yapılarla paralellik arz ettiği ortadadır.

Ferhat ile Şirin hikâyesinde sekiz motifin öne çıktığı tespit edilmiştir. Bunlar; ilk görüşte âşık olma motifi, aşk hastalığına yakalanma motifi, olağanüstü güzellikte kadın ve erkek motifi, padişah motifi, toplumsal çatışma motifi, dağ delme motifi, zincire vurma veya zindana hapsetme motifi ve mağara motifidir. İncelediğimiz varyantta kahramanların doğumu ve çocukluğu evreleri yer almadığı için, klasik halk hikâyelerinde görülen "çocuksuzluk, çocuksuzluğa çare arama, elma yeme, ad koyma" gibi motiflere rastlanamamıştır.

KAYNAKÇA

- Atlı, S. (2018). Anadolu masallarında padişah olma motifi üzerine bir inceleme. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 1-17.
- Bars, M.E. (2017). Türk destanlarında mağara kültü üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 52, 75-82.
- Boratav, P.N. (1984), *Köroğlu destanı*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Elçin, Ş. (1949), *Kerem ile Aslı hikâyesi*. Ankara: M.E. Basımevi.
- Karataş, T. (2018). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Köktürk, Ş. (2006). Türk destanlarında hapsedilme motifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, 19, 383-400.
- Sakaoğlu, S. (2018). *Halk hikâyeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Sav, E. (1974). *Halk hikâyeleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tuğlacı, P. (1985). *Okyanus ansiklopedik sözlük*. Cilt 3. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Yeşilyurt, Ş. (2018). Ferhat ile Şirin'e metinlerarası bir yaklaşım. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, 9, 154-172.
- Yılar, Ö. (1998). *Ferhad ile Şirin hikâyesi üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Erzurum.